

Recenzja dorobku naukowego, dydaktycznego oraz organizacyjnego

dr Elżbiety Strutyńskiej-Laskus

w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego

w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika prowadzonym

w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej

Kierując się podstawą prawną (art. 219 ust.1 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce <tj. Dz.U. z. 2023 r. poz. 742 ze zm.>) koncentruję się w recenzji na ocenie dotyczącej tego, czy przedłożona przez dr **Elżbietę Strutyńską-Laskus** dokumentacja osiągnięć i dorobku naukowego uzasadniają nadanie Jej stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk społecznych w zakresie pedagogiki. Po prezentacji Jej sylwetki zawodowej dowodzę, że wskazana we wniosku monografia zatytułowana *Uwarunkowania dobrostanu zawodowego nauczycieli* (Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa: 2022, s. 258) spełnia wymóg „osiągnięcia naukowego stanowiącego znaczący wkład w rozwój dyscypliny naukowej”, czyli pedagogiki, oraz że udokumentowany w nim pozostały dorobek naukowy Habilitantki pozwala uznać Jej „aktywność naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, w szczególności zagranicznej, za istotną”. Całość zamykam sformułowaniem konkluzji.

Sylwetka zawodowa

Drogę rozwoju naukowego Habilitantki charakteryzuje budowanie pozycji w stopniowo poszerzanym (w znaczeniu zarówno korzystania jak i rozwijania) środowisku Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, z którą to uczelnią związała się w 2012 roku, ponad dziesięć lat po ukończeniu studiów magisterskich na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, zajmując wówczas kolejne stanowiska asystenta i adiunkta na Wydziale Pedagogicznym Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztoro w Pułtusku. Stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki uzyskała w 2012 roku na Wydziale Nauk Humanistycznych APS na podstawie pracy doktorskiej zatytułowanej *Mobbing wśród nauczycieli: zakres, uwarunkowania i środki zaradcze*, którą przygotowała pod kierunkiem naukowym dr. hab. Prof. APS Franciszka Szloska (recenzentami pracy byli dr hab. Bogusław Milerski i prof. dr hab. Jerzy Niemiec). Rok po uzyskaniu pierwszego stopnia naukowego (w 2013 r.) zatrudniono Ją w Instytucie Pedagogiki tej uczelni, i to w tym miejscu pracuje do dziś, włączając się w prowadzoną zespołowo działalność naukową i dydaktyczną.

Osiągnięcie naukowe

Jako podstawę wniosku o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego dr Elżbieta Strutyńska-Laskus wskazała monografię *Uwarunkowania dobrostanu zawodowego nauczycieli* (Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa: 2022, ss. 258). To studium teoretyczno-metodologiczne, oparte na studiach i badaniach własnych dotyczących tytułowej problematyki, obejmuje sześć rozdziałów, poprzedzający je Wstęp oraz wieńczące wywód Zakończenie, Bibliografię, Aneks, Spis rysunków i Spis tabel. W pierwszych trzech rozdziałach czytelnik zostaje zapoznany z kontekstem oraz analizą przedmiotu badań. Rozdziały czwarty, piąty i szósty poświęcone są prezentacji metodologicznych podstaw badań własnych, przyjętych w nich procedur gromadzenia i pracy z danymi oraz wniosków, a także ich praktycznych implikacji.

Tekst, utrzymany w formule klasycznego raportu z badań ilościowych, cechuje nie tylko klarowność bogato ilustrowanego graficznie wywodu podstaw teoretyczno-metodologicznych i wynikających z nich kolejnych kroków postępowania (badania stanowiące podstawę monografii z uwagi na przyjęte założenia i hipotezy miały charakter korelacyjno-regresyjny wymagający stosowania zaawansowanych metod statystycznych), ale i niezłe pod względem koncepcyjnym i pisarskim teoretyczne tychże badań obramowanie. Wysoko oceniam zarówno rekonstrukcję dyskursu *stricte* pedeutologicznego (Rozdz. 1. *Specyfika roli nauczyciela – perspektywa pedeutologiczna*), jak i przybliżenie na tym tle w rozdziale drugim (Rozdz. 2. *Funkcjonowanie nauczyciela w szkole jako miejscu pracy*) wybranych ujęć tematyki stresorów w miejscach pracy zawodowej, teorii wymagań zachowania zasobów i psychologii biegu życia oraz dyskusji zawodu nauczyciela w starzejącym się społeczeństwie i specyfiki wieku na rynku pracy. Narracje rozdziałów, co pragnę podkreślić od razu, cechuje wyraźnie zaznaczone uwrażliwienie na wieloparadygmatyczność współczesnych nauk społecznych i świadomość co do fundamentów, na których Habilitantka osadza badania własne.

W rozdziale trzecim, zatytułowanym *Dobrostan w kontekście funkcjonowania zawodowego nauczycieli*, mamy do czynienia z przybliżeniem, jak pisze Elżbieta Strutyńska na stronie 107, problematyki dobrostanu nauczycieli i konstruktów teoretycznych z założenia doń się odnoszących. Przyjmując stanowisko psychologii pozytywnej, że dobrostan to nie tylko brak negatywnych symptomów, ale i pozytywne wskaźniki, Autorka podejmuje wpierw próbę konceptualizacji dobrostanu zawodowego, skupiając się wpierw na takich wymiarach i zawodu i pracy jak satysfakcja, zaangażowanie, przywiązanie oraz zdrowie, by przejść następnie do charakterystyki czynników ten stan warunkujących, czyli wieku i stażu pracy, prężności, wsparcia społecznego, poczucia sensu i autonomii w pracy, możliwości rozwoju zawodowego oraz jakości przywództwa. Konstruowanie w ten sposób modelu teoretycznego opiera na bogatych i rzetelnie prowadzonych studiach literaturowych służących po pierwsze, ustaleniu i dyskusji istotnych z punktu widzenia przedmiotu badań teorii znanych jako *The Job Demand Resources Model* (JD-R) oraz rekonstrukcji dotychczasowych wyników badań ilościowych istotnych z punktu widzenia podejmowanej w tym rozdziale pracy.

Wysoki poziom kompetencji metodologicznej i sprawność procedowania zaprezentowane są z kolei w rozdziałach konstytuujących część empiryczną monografii, a więc w rozdziałach od czwartego do szóstego włącznie. W rozdziale czwartym, zatytułowanym *Metodologia badań*, Autorka zarysowała podstawy podjętego postępowania (założenia

metodologiczne) i szczegółowo omówiła podjętą procedurę. Doceniając starania Autorki o klarowność wywodu, ilustrowanie go grafikami i ujętymi tabelarycznie zestawieniami¹, chciałbym zgłosić w tym kontekście dwie drobne uwagi redakcyjne. Pierwsza dotyczy narracji wstępnego fragmentu tego rozdziału. Podkreślenie w nim paradygmatycznego osadzenia badań własnych świadczy niewątpliwie o samoświadomości metodologicznej, ale przytoczenie w roli wzmocnienia przyjętego podejścia szkół, zdania Jerzego Brzezińskiego, autora podręczników z metodologii badań psychologicznych, że „na miano badania naukowego (podkreśl. włas.) zasługują jedynie te, które dają się zreplikować” wymagałoby od autorskiego komentarza wskazującego, że dotyczy ono - to zdanie - badań ilościowych. W badaniach edukacyjnych, po okresie „wojny paradygmatów”, mamy do czynienia - w kontekście dążenia do całościowego w miarę możliwości budowania wiedzy o złożonych, nasyconych wewnątrznie różnorodnymi konfliktami wartościami, procesami i zjawiskami, z koegzystencją czy wręcz współpracą różnych podejść. Druga uwaga dotyczy drobnej w istocie nieścisłości w prezentowaniu na mapie miast, w których zostały przeprowadzone badania kwestionariuszowe wśród nauczycieli szkół różnych ze względu na poziom kształcenia i lokalne usytuowanie w miejscowościach w prawie wszystkich poza zachodniopomorskim województwach. Jako rodowita Wielkopolanka nie mogłam nie zwrócić uwagi na błąd w przypisaniu Piły do województwa kujawsko-pomorskiego. Wielkopolskę według tej mapy reprezentowali w badaniach wyłącznie nauczyciele zatrudnieni w szkołach w Poznaniu. Oczywiście, uwaga ta nie ma większego merytorycznego znaczenia. Autorka wskazała wszak na stronach 167 celowościowo-kwotowy sposób doboru próby nie nastawiony w żaden sposób na reprezentację poszczególnych województw.

Rozdział piąty poświęcony jest zgodnie z tytułowym sformułowaniem (*Analiza wyników badań*) szczegółowej prezentacji wyników pracy analitycznej ze zgromadzonym materiałem empirycznym. Autorka przedstawia wyniki statystyk zmiennych wykorzystanych w badaniach (opisowych, ujawniających ich korelacje i rozkłady ze względu na zmienne różnicujące) związane służące wyjaśnieniu dobrostanu nauczycieli (weryfikacji teoretycznego modelu), by przejść następnie do ukazania i omówienia (interpretacji) wyników analiz statystycznych skupionych na przetestowaniu tego modelu dla każdej z czterech zmiennych zależnych (takich jak satysfakcja i zaangażowanie w pracy, przywiązanie do zawodu oraz ocena stanu zdrowia). Rozdział kończy ukazanie wyników analiz korelacyjnych między stażem pracy a funkcjonowaniem nauczycieli w aspekcie satysfakcji z pracy, zaangażowania, przywiązania do zawodu i stanu zdrowia oraz pogłębiających wcześniejsze rozpoznanie różnic statystycznych w zakresie dobrostanu między nauczycielami pozostającymi na trzech równych etapach pracy: wczesnego, środkowego i późnego.

Wyniki analiz przedstawione w rozdziale piątym znajdują przełożenie na wnioski i praktyczne implikacje w ostatnim rozdziale monografii (Rozdz. 6. *Wnioski i praktyczne implikacje*). Po krótkiej rekapitulacji i interpretacji uzyskanych wyników z udziałem – co warto podkreślić - ustaleń innych badaczy Autorka podkreśla tu przede wszystkim własny „wkład do literatury zawierającej wyraźne dowody potwierdzające możliwość zastosowania teorii JD-R²

---

¹ Zob. np. Przedstawienie teoretycznego modelu przedmiotu badań, szczegółowe zestawienie w tabeli na stronach 163-164 zmiennych i odpowiadające im, zastosowane w badaniu, narzędzia ich pomiaru

²²² JD-R to akronim *The Job Demand Resources Model* autorstwa (Demerouti i in. 2001 stosowana w naukach o zarządzaniu).

do tłumaczenia sytuacji zawodowej nauczycieli” oraz niebanalne implikacje wyników badań dla praktyki edukacyjnej. Teoretyczny model JD-R może tworzyć może – jej zdaniem – „użyteczną ramę oddziaływań praktycznych, zorientowanych na poprawę funkcjonowania zawodowego nauczyciela” (s. 204), a rozpoznanie wzmacniające przekonanie o prężności jako istotnym zasobie osobistym, pozwalającym nauczycielowi na lepsze radzenie sobie ze stresorami i przyczyniające się do doświadczania satysfakcji z pracy, wyznacza nowe kierunki poprawiania stanu rzeczy w interesującej ją sprawie. W *Zakończeniu* monografii wybrzmiewa wniosek odnoszący się do systemu. Oczywiście dyrektorzy szkół czy decydenci lokalni mogą dostrzec i zadbać o realizację potrzeb społeczności nauczycieli w zakresie zapewnienia im wsparcia psychologicznego (a sami dla siebie czy współpracujących edukatorów, zajmujących się na przykład promocją zdrowia, zamówić szkolenia czy warsztaty), ale wydarzenia ostatnich lat – pandemia i nauczanie zdalne, wojna w Ukrainie i konieczna inkluzja uczniów przyjeżdżających z tego kraju do Polski, uświadamiają jak osamotnieni w radzeniu sobie z tymi nagłymi, nieprzygotowanymi ale koniecznymi do podjęcia, zadaniami, są nauczyciele.

Po skrótowym, bo wynikającym z formuły wypowiedzi, określeniu ustrukturyzowania i zawartości treściowej poszczególnych rozdziałów i wskazania w równie skrótowy sposób walorów pisarskich teoretyczno-metodologicznych ocenianej monografii, chciałabym skupić się niżej na dowodach wkładu tej pozycji, lokowanej na styku pedeutologii, psychologii pracy i nauk o zarządzaniu do reprezentowanej przez Kandydatkę dyscypliny naukowej, czyli do pedagogiki.

Po pierwsze, wskazać za recenzentami wydawniczymi wypada, że pole problemowe, w którym Habilitantka usytuowała prowadzone poszukiwania nie było dotąd w krajowej pedagogice zbyt eksplloatowane. O ile bowiem stres i wypalenie zawodowe wśród przedstawicieli tej grupy profesjonalnej reprezentującej różne warstwy nauczycieli w Polsce (badani byli zarówno nauczyciele szkół ogólnokształcących jak specjalnych oraz edukacji wczesnej) pozostaje od z góry 30-stu lat przedmiotem zainteresowań badaczy reprezentujących psychologię i pedagogikę (Zob. np. prace Heleny Sękowej, Małgorzaty Sekułowicz, Janusza Kirenko i Teresy Zubrzyckiej-Maciąg, Jacka Pyżalskiego i Doroty Merecz, Stanisławy Tucholskiej, Elżbiety Lisowskiej czy Patrycji Stawiarskiej), to badanie tego, jaką wagę dla rozwoju nauczycieli i pośrednio zmiany kultury szkoły mają uwarunkowania ich dobrostanu, to szlak zaledwie przetarty. Poza przywoływanymi przez Habilitantkę raportu z badań ogólnopolskich dr. Mateusza Paligi z Uniwersytetu Śląskiego z 2023 roku – mimo „widoczności” tej kategorii w publicznej przestrzeni (szczególnie w dyskursie tzw. doskonalenia nauczycieli *w* i *po* pandemii) poza wydawnictwami o charakterze przyczynkarskim trudno znaleźć studia czy raporty z szerszych badań prowadzonych w tym obszarze w rodzimej pedeutologii. Podjęcie, zrealizowanie i zaprezentowanie przez dr Elżbietę Strutyńską-Laskus interesująco skonceptualizowanych, przeprowadzonych na dużej próbie ogólnopolskiej, uwydatniających istotność związków między zasobami pracy i prężnością a poczuciem dobrostanu nauczycieli sprzyjającego doświadczaniu przez nich satysfakcji z pracy zawodowej, ze szczególnym uwypukleniem sinusoidalnego schematu rozwoju karier i potencjału jej fazy związanej z dojrzałości wiekową, nie tylko albo nie tyle wypełnia lukę w tak istotnym poznawczo segmencie wiedzy o nauczaniu i nauczycielach, ale zaprasza do podejmowania kolejnych – weryfikujących jak i pogłębiających czy aplikacyjnych - prezentowane w monografii ustalenia badawcze.

Po drugie, docenić warto nie tylko pole podjętych przez Habilitantkę rozpoznać empirycznych, ale i określenie celu badań oraz modelu teoretycznego poddanego empirycznej weryfikacji. Choć badania w paradygmacie pozytywistycznym nie należą – przynajmniej w ostatnim 30-leciu do szczególnie w pedeutologii krajowej promowanych – to w sytuacji, w której się obecnie znajduje polska edukacja, nie sposób nie dostrzec, jak ważny wkład do kreślenia zbiorowego portretu nauczycieli funkcjonujących w realiach szkoły polskiej nieustannie re- czy raczej deformowanej, wnosi dobrze przygotowane i precyzyjnie przeprowadzone na dużej próbie ogólnopolskiej i przy zastosowaniu zaawansowanych metod statystycznych badanie. Wyjaśnienie istoty i uwarunkowań dobrostanu nauczycieli przyczyniło się niewątpliwie (dzięki weryfikacji założonych hipotez za pomocą metod ilościowych) uzyskaniu wiedzy, której uogólniony charakter i uwzględnianie połączeń przyczynowo-skutkowych, pozwala jej (też wiedzy) odbiorcom przewidywać i kontrolować interesujące ich stany rzeczy³. To poszerzanie wiedzy o nauczaniu i nauczycielach w zakresie trudności, z którymi borykają dziś przedstawiciele tego zawodu, poprzez zarysowanie tła dla dominujących, jak się zdaje, rozpoznać empirycznych realizowanych z oddolnej perspektywy i przyczyniających się do konstruowania wiedzy o lokalnym wymiarze, jest w perspektywie potrzeb poznawczych dotyczących tego obszaru reprezentowanej przez Habilitantkę dyscypliny nie do przecenienia.

Po trzecie, wysoko ocenić trzeba, powtórzę raz jeszcze, efekt studiów literaturowych przedstawionych przez Autorkę w rozdziałach poświęconych ramom teoretycznym oraz konceptualizacji badań własnych. Prowadzone na kartach książki rekonstrukcje dyskursów – zarówno teoretycznego jak i badawczego, sytuowanie ich na tle „krytycznych miejsc” sytuacji edukacyjnej w Polsce, świadczą, że mimo jasno określonej przynależności paradygmatycznej, Autorka jest świadoma ograniczeń wybranego podejścia w badaniu procesów i fenomenów edukacyjnych i/czy konieczności koegzystencji rozpoznać prowadzonych w konwencjach opartych na inne niż neo/pozytywizm tradycjach.

I po czwarte, potwierdzić należy dostrzegane i wskazywane także przez Autorkę walory aplikacyjne monografii. Użyteczność zawartych w niej treści odnieść można zarówno do świata akademii jak i praktyki oraz polityki oświatowej. Uważam, że odnośnie do pierwszego z wymienionych wyżej miejsc prezentowane w monografii procedury postępowania służyć mogą w kształceniu młodej kadry naukowej jako przykład dobrej praktyki w badaniach realizowanych w konwencji ilościowej (zarówno w pracy konceptualizacyjnej, jak i konstruowaniu planu badawczego oraz nade wszystko w gromadzeniu i analizach danych). Wydaje się także, że zapoznanie się z istotą badań i wnioskami z nich wynikającymi może stać się jednym z czynników inspirujących do rekonceptualizacji – i to nie tylko pod kątem ilościowego zwiększenia zajęć z zakresu edukacji psychologicznej i wywodzących się z „miękkich” bardziej koncepcji formułowanych w naukach o zarządzaniu - form kształcenia adresowanych zarówno do kandydatów jak i funkcjonujących już w zawodzie nauczycieli⁴.

---

³ Zob. Egon, G. Guba E., Yvonna S. Lincoln (2009) Kontrowersje wokół paradygmatów, sprzeczności i wyłaniające się zbieżności, w: Norman K. Denzin, Yvonna S. Lincoln (red.) *Metody badań jakościowych*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, T.1, s. 283 i nast. (tłum. Monika Bobako).

⁴ Kategoria prężności stanowi jedną z głównych kategorii podejścia do edukacji nauczycieli sytuowanego w ramach rozwijanego silnie pod wpływem doniesień z neuronauk oraz kognitywizmu szerokiego podejścia znanego w literaturze pod nazwą podejście monologiczne (Zob. np. Gołębiak B.D. (2021) *Ekspansja uczenia*

Podzielam też w pełni opinię sformułowaną przez Habilitantkę kilkakrotnie zarówno na kartach książki jak i w autoreferacie, że zapoznanie się z podjętą przez Nią problematyką i badawczymi ustaleniami, może stać się podstawą czy wręcz zaczynem innego niż dotąd „obowiązujące” w przestrzeni publicznej myślenie o „ludzkim” wymiarze zmiany kultury organizacyjnej szkół i to nie tylko na poziomie konkretnej społeczności szkolnej czy wspólnoty lokalnej, ale i całego systemu.

Podsumowując zatem ten fragment niniejszej recenzji, stwierdzam jednoznacznie, iż moja ocena monografii *Uwarunkowania dobrostanu zawodowego nauczycieli* (2022) w kategoriach osiągnięcia naukowego jest pozytywna. Osadzenie prowadzonych poszukiwań w wybranym polu problemowym, realizowanie ich, jak pisze Habilitantka – na pograniczu czy też w „rozpięciu” między pedagogiką a psychologią pracy, formułowanie celu i konceptualizacja przedmiotu badań, jak i wynikający stąd sposób weryfikowania hipotez i stawiania pytań badawczych, prezentacja i interpretacja uzyskanych rezultatów, pozwalają bezsprzecznie określić konkretny i wielowymiarowy, jak starałam się wyżej wykazać, wkład do rozwoju reprezentowanej przez Habilitantkę dyscypliny naukowej, czyli do współczesnej pedagogiki.

Aktywność naukowa

Aktywność naukową Habilitantki oceniam po pierwsze, przez pryzmat jej dorobku publikacyjnego (z wyłączeniem monografii poddanej ocenie jako osiągnięcie naukowe), po drugie - aktywności konferencyjnej i innego typu działalności naukowej w międzynarodowej, uczelnianej i lokalnej przestrzeni, i po trzecie – z perspektywy osiągnięć dydaktycznych i organizacyjnych.

Główny obszar aktywności naukowej - rozwój zawodowy nauczycieli i szkoły jako miejsca ich pracy (ze szczególnym uwzględnieniem wpływu kultury organizacyjnej tych placówek na ich zawodowe funkcjonowanie) - wyznaczony jest poniekąd nie tylko zainteresowaniami naukowymi, ale i zasobami Habilitantki (dr Strutyńska-Laskos podkreśla w autoreferacie fakt ukończenia studiów na Wydziale Prawa i Administracji, a także 10-letni okres doświadczenia zawodowego zgodnego z profilem uzyskanego na tym wydziale tytułu magisterskiego). Szczegółowa tematyka podejmowana w projektach badawczych oscyluje wokół takich kategorii jak *mobbing*⁵, *bullying*⁶, stres, obciążenia i zmęczenie przewlekłe⁷, poczucie

---

się? Co z nauczaniem? *W stronę społeczno-kulturowych podstaw edukacji nauczycieli*, Wrocław: WN DSW, s. 149-181.

⁵ Mobbingowi w miejscu pracy Habilitantka poświęciła oprócz monografii podoktorskiej takie artykuły jak: Strutyńska E. (2013) Mobbing wśród nauczycieli a kultura organizacyjna – relacja z badań, *Kwartalnik Pedagogiczny*, 4(230), 125-143; E. Strutyńska ((2019) Mobbing w środowisku pracy. Refleksje wokół warsztatu badawczego, *Pedagogika Społeczna*, 4, 261-282.

⁶ Bullingowi poświęcono następujący spośród wskazanych do oceny artykułów naukowych: Strutyńska-Laskus E., Gamin-Wilk M., Madeja-Bień K. (2023) How the Workplace Influences Teachers' Activity: A Two-wave Study on Workplace Bullying. Organizational Bullying Risk Factors and Creativity, *Przegląd Badań Edukacyjnych*, Vol. 1, No 41, 139-162.

⁷ Zob. Strutyńska E., Karwowski M. (2018) Kultura szkoły jako moderator relacji między stresorami w pracy a zaangażowaniem w pracę nauczycieli, *Kultura i Edukacja*, 1 (119), 135-157; Strutyńska E. (2022) Kultura pracy a zmęczenie przewlekłe u nauczycieli – moderacyjna rola prężności, *Psychologia Wychowawcza*, 24, 5-22; Strutyńska E., Gralewski J. Lebuda (2016) Obciążenia zawodowe nauczycieli a klimat organizacyjny w szkołach ogólnodostępnych, specjalnych i integracyjnych, *Studia z Teorii Wychowania*, 2(15), 137-155.

skuteczności i prężność⁸. Cechą badań podejmowanych w wybranym obszarze pedeutologii przez Habilitantkę jest sięganie do dorobku teoretyczno-metodologicznego psychologii pracy i transponowanie na grunt pedeutologii wypracowanych głównie w tej dyscyplinie zaawansowanych procedur analitycznych⁹.

Dorobek publikacyjny

Dorobek publikacyjny Pani Doktor wskazany wprost do oceny obejmuje (oprócz monografii przedstawionej jako główne osiągnięcie naukowe) monografię podoktorską¹⁰ oraz 12 artykułów w czasopismach naukowych. Biorąc pod uwagę jego wartość merytoryczną oraz stopień spełnienia wymogów bibliometrycznych¹¹ uznać go należy za wystarczający na tym etapie rozwoju zawodowego. Składają się nań artykuły publikowane w recenzowanych czasopismach naukowych (głównie pedagogicznych, ale też psychologicznych), co świadczy o gotowości Habilitantki do poddawania tekstów wymagającym procedurom wydawniczym. Podkreślić przy tym należy – szczególnie w aspekcie rozwoju naukowego Habilitantki - jego spójność wewnętrzną. Większość tych publikacji – zarówno tych poprzedzających wydanie monografii prezentowanej w autoreferacie jako osiągnięcie naukowe, jak i tych opublikowanych w latach 2022-2023, pozostając tematycznie powiązanymi, odzwierciedlają z jednej strony stałość zainteresowań i **wysoki poziom kompetencji** w prowadzeniu badań empirycznych z zastosowaniem **metodologii ilościowej**, ale i stałe poszerzanie – niekiedy „na zakładkę” tematyki badań oraz podejść (docenić też należy podejmowanie ostatnio badań także z przyjmowaniem podejścia jakościowego). Ta ostatnia z wymienionych cech widoczna jest szczególnie w dwóch artykułach opartych na indywidualnych, pogłębionych wywiadach poświęconych temu etapowi kariery nauczycielskiej, który określany jest w literaturze pedeutologicznej jako dojrzałość¹². Oddanie głosu w interesującej Badaczkę sprawach (sinusoidalny wymiar karier, kamienie milowe w nich się zaznaczające) czternastu nauczycielkom w wieku ponad 50 lat i z co najmniej dwudziestoletnim stażem, reprezentujących różne szkoły, i po/traktowanie ich jako „ekspertek od własnego życia”, znacząco pogłębiło odpowiedzi na pytania stawiane we wcześniejszych projektach. Ujawniona świadomość ograniczeń dotychczasowych rozpoznań dobrze rokuje otwartości na kolejne projekty podejmowane z zastosowaniem badań prowadzonych w paradygmacie

⁸ Zob. np. Strużyńska E., Karwowski M. (2022) Nauczycielskie poczucie skuteczności: źródła i znaczenie wzorów realizowanej roli zawodowej, *Studia z Teorii Wychowania*, 29(39), 169-189; Strużyńska E. (2022) Wymagania a zmęczenie przewlekłe u nauczycieli – moderacyjna rola prężności, *Psychologia Wychowawcza*, 24, 5-22.

⁹ Zob. oprócz w/w także: Strużyńska E., Karwowski M. (2019) Kwestionariusz roli zawodowej nauczyciela – założenia teoretyczne i właściwości psychometryczne wstępnej wersji narzędzia, *Przegląd Badań Edukacyjnych*, 29(2), 177-208; Strużyńska E., Lebuda I., Gralewski J. (2015) Ewaluacja ewaluującego: inwentarz nadzoru pedagogicznego sprawowanego przez dyrektora szkoły. Założenia teoretyczne i właściwości psychometryczne narzędzia, *Ruch Pedagogiczny*, 4, 43-60.

¹⁰ Strużyńska E. (2014) *Mobbing wśród nauczycieli. Zakres i uwarunkowania*, Radom: Wydawnictwo Naukowe ITE-PIB.

¹¹ *Impact Factor* odnośnie do całego dorobku wynosi 2, 067 a liczba cytowań w Google Scholar 71; jeśli idzie o Indeks Hirsha to wartość h w Google Scholar wynosi – 3 przy i10 indeks 2.)

¹² Zob. Strużyńska E. (2022) Dojrzała nauczyciele o swojej pracy – raport z badań, *Studia z Teorii Wychowania*, Tom XIII, Nr 4(41), s. 231-248 oraz Strużyńska-Laskus E. (2023) Kamienie milowe w karierze zawodowej – raport z badań dojrzałych nauczycielek, *Forum Pedagogiczne*, Nr 13 (1), s 151-167.

konstruktywistycznym (a może i uczestniczącym)¹³, pozwalają spodziewać się poszerzenia spektrum strategii badawczych na przykład w pracach własnych i magisterskich oraz doktorskich prowadzonych, jak mierniam, pod Jej kierunkiem w nieodległej przyszłości, już po uzyskaniu drugiego stopnia naukowego.

Szczególnego podkreślenia wymaga także dobre przygotowanie teoretyczne Habilitantki do prowadzenia badań empirycznych (zarówno obramowania jak i analizy przedmiotu badań oparte są na solidnych studiach literaturowych), a także dążenie do starannego i jak najbardziej pełnego wysycania - wraz z poszerzaniem zaplecza teoretycznego - gromadzonego materiału empirycznego (z sytuację taką mamy do czynienia w przypadku tekstów poświęconych na przykład tematyce *mobbing*'u czy wspomnianej wyżej dojrzałej fazie bycia nauczycielem. Uważam, że przygotowanie to może stanowić podstawę odrębnych publikacji o charakterze studiów teoretycznych, którą to gotowość Autorka zaprezentowała w artykule poświęconym przeglądowi badań nad *mobbingiem*.

Kolejną cechą dorobku publikacyjnego dr Elżbiety Strutyńskiej jest otwarcie na współpracę w wybranym obszarze działalności naukowej z innymi badaczami, reprezentującymi nie tylko dyscyplinę pedagogiki czy Jej rodzime środowisko naukowe (APS), ale i inne nauki społeczne (psychologię) oraz ośrodki akademickie. Wiele tekstów wskazanych do oceny w dokumentacji wniosku ma współautorski charakter (zob. przypisy na str. 7). Podkreślić też warto przedstawioną w dokumentacji wniosku pozycję Habilitantki w tych zespołach. Według deklaracji dr Strutyńskiej i oświadczeń współautorów publikacji, Jej wkład w przygotowanie tych tekstów wynosił 70-80 procent. Wskaźnikiem otwarcia na szersze (pozakrajowe) środowisko naukowe jest publikowanie przez Habilitantkę tekstów w języku angielskim. W dokumentacji wniosku znajdujemy współautorski artykuł zamieszczony we *Frontiers in Psychology*, międzynarodowym czasopiśmie z zakresu szeroko ujmowanej psychologii (Impact Factor wynosi 4. 232), oraz inny artykuł współautorski opublikowany w *Przeglądzie Badań Edukacyjnych/Educational Studies Review*, czasopiśmie anglojęzycznym afiliowanym przy Uniwersytecie Mikołaja Kopernika. Omawiając aktywność Habilitantki w tym obszarze działalności naukowej wspomnieć też można o Jej współpracy w roli recenzenta z dwoma redakcjami czasopism krajowych czasopism naukowych – z redakcjami *Pedagogiki społecznej* oraz *Problemów opiekuńczo-wychowawczych*.

Informacje ujęte w poprzednim akapicie mają znaczenie w odniesieniu do kolejnej „badanej” cechy Jej aktywności naukowej, określanej w Ustawie jako „**realizowanej w więcej niż jednej uczelni, w szczególności zagranicznej**”. Oprócz dorobku w postaci potwierdzonej publikacjami, współpracy z psychologami z Uniwersytetu Wrocławskiego i Uniwersytetu SWPS, podkreślić też warto odbycie przez Nią stażu w dwóch uczelniach krajowych - w Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie (jeden semestr) i na Wydziale Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (jeden miesiąc) oraz wizytę w ramach wymiany nauczycieli w Programie *Erasmus* w Uniwersytecie w Salonikach.

Pozytywnie należy ocenić wskazaną we wniosku **aktywność konferencyjną** Habilitantki. Lista wydarzeń, w których wzięła udział w roli referentki, obejmuje 14 pozycji. Znajdujemy na niej informacje o wystąpieniach na konferencjach organizowanych pod egidą stowarzyszeń

---

¹³ Określ. Guby i Lincoln pochodzące z podręcznika badań jakościowych wydanego pod redakcją Normana Denzina i Yvonne Lincoln także w Polsce pod tytułem *Metody badań jakościowych*, PWN, 2009, s. 282-290).

naukowych. Habilitantka wygłosiła referaty w trakcie trzech edycji Ogólnopolskiego Zjazdu Pedagogicznego (w 2013 roku w Uniwersytecie Gdańskim, w 2016 w Uniwersytecie w Białymstoku oraz w 2022 roku w UAM w Poznaniu) oraz przyjęła zaproszenie Polskiego Towarzystwa Dalton do przedstawienia referatu na konferencji w 2022 roku w Poznaniu. Pozostałe wystąpienia miały miejsce na ogólnopolskich konferencjach pedagogicznych organizowanych w uczelni rodzimej oraz innych ośrodkach akademickich w Polsce (Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie oraz SWPS). W niektórych tego typu wydarzeniach pełniła też rolę członka komitetu organizacyjnego i naukowego pełniąc jednocześnie funkcję współ/przewodniczącej sekcji.

Habilitantka wskazuje też w dokumentacji wniosku na spełnianie wymogu określonego w Ustawie jako **kierowanie projektami badawczymi**. W okresie zatrudnienia w APS nie tylko brała udział w charakterze wykonawcy w czterech projektach zespołowych finansowanych z grantów uczelnianych i w jednym finansowanym przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju, ale kierowała też projektem finansowanym przez Narodowe Centrum Nauki i czterema innymi realizowanymi dzięki grantom APS.

W końcowym fragmencie recenzji pragnę zwrócić też uwagę na efekty działalności dydaktycznej Habilitantki. Zaangażowanie w prowadzenie na rodzimej uczelni zajęć dydaktycznych z przedmiotów o fundamentalnym znaczeniu dla studiowania pedagogiki, takich na przykład jak *Podstawy pedagogiki*, *Kierunki pedagogiki współczesnej*, *Pedagogika ogólna*, *Teoretyczne podstawy wychowania* czy *Pedagogika alternatywna*, zyskuje – jak podkreśla w autoreferacie - wysokie oceny zarówno ze strony studentów jak i przełożonych.

Konkluzja

Przedstawione wyżej oceny i uwagi odnośnie do dorobku naukowego dr Elżbiety Strutyńskiej-Laskus uzasadniają złożony przez Nią wniosek o nadanie stopnia naukowego doktor habilitowanej w naukach społecznych w zakresie pedagogiki. Odpowiedzi na postawione we wstępnym fragmencie niniejszej recenzji pytania dotyczące tego, czy cykl wskazany we wniosku jako „osiągnięcie naukowe” stanowi wkład do dyscypliny, w ramach której Habilitantka ubiega się o awans naukowy, jak i tego, czy przedstawiony dorobek naukowy świadczy o tym, że mamy tu do czynienia z „istotną aktywnością naukową”, są pozytywne. Zarówno pole problemowe, w którym Habilitantka usytuowała swe badania, jak i sposób ich prowadzenia (wyjaśnienie złożoności kategorii dobrostanu w odniesieniu do szkoły jako miejsca pracy nauczycieli, kategorii niezbyt często występującej w dotychczasowych badaniach pedeutologicznych, oraz rozpoznanie dzięki rzetelnie poprowadzonym badaniom ilościowym i zaawansowanym statystykom analitycznym istoty, zakresu i skali relacyjnego charakteru zarówno jej osobowych jak i zewnętrznych uwarunkowań), nie tyle dopełniają stan wiedzy w zakresie nauki o nauczaniu i nauczycielach, ile zdają się otwierać możliwości dla podejmowania kolejnych projektów - zarówno *sensu stricto* badawczych jak i rozwojowych. I choć odnośnie do aktywności naukowej przedstawionej we wniosku sformułowałam mniej entuzjastyczne niż odnośnie do kompetencji teoretycznych i metodologicznych demonstrowanych w publikacjach oceny, szczególnie te dotyczące aktywności w przestrzeni międzynarodowej, to zważywszy na pozostałe jej, tejsze aktywności, wskaźniki, (takie jak działalność dydaktyczna czy udział w konferencjach naukowych, proponuję uznać ją

aktywność w tym wymiarze, za wystarczające dopełnienie fundamentu budowania samodzielnej pozycji naukowej w stale poszerzanym, ze względu na zakres treściowy i sposoby podejmowania oraz rozwiązywania problemów badawczych, obszarze współczesnej pedagogiki. Popieram zatem złożony przez nią wniosek o nadanie Jej - na podstawie art. 219 ust.1 pkt 1, 2, 3 Dz.U. z 2023 r. poz.742 z późn. zm. - stopnia doktora habilitowanego nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika.

Ż. Chudziak